

Bir Özel Konu Kütüphanesi Türü Olarak Bilimkurgu Kütüphaneleri: Yurt Dışından Örnekler ve Türkiye’deki Tek Örneği “Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi”

Science Fiction Libraries as a Special Library: Samples Around the World and the Only Sample in Turkey “Özgen Berkol Doğan Science Fiction Library”

İrem Ünsal Bozkurt*

Öz

Günümüzde yaşanan teknolojik ve bilimsel gelişmeler ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bilgi kaynaklarındaki hızlı artış, kütüphane hizmetlerini de etkilemiştir. Aranılan doğru bilgiye giden yolda harcanan zaman ve emeği azaltma isteği, özel konu kütüphanelerine duyulan ihtiyacı artırmıştır. Bu çalışmada; özel konu kütüphanesi kavramından, özel konu kütüphanesi türleri içerisinde bilimkurgu kütüphanelerinin yeri ve bilimkurgu türünün akademik çalışmalara olan katkısından bahsedilmiş, bu bağlamda yurt dışından seçilen 5 bilimkurgu kütüphanesi örneği; kuruluş bilgileri, dermeleri ve kullanıcılarına sundukları hizmetler bakımından incelenmiştir. Bu değerlendirmelerin ardından, Türkiye’deki tek bilimkurgu kütüphanesi örneği olan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi; kuruluş amacı, projeleri, altyapı ve hizmet unsurları açısından ele alınmış, alana yaptığı katkılar ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Özel kütüphaneler; özel konu kütüphaneleri; bilimkurgu; bilimkurgu kütüphaneleri; Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi.

Abstract

An increase in the number of information resources as a result of the recent technological and scientific developments has affected the library services. Hence, the need for special libraries in the quest for finding accurate information faster and effortlessly has increased. This work investigates the concept of special libraries, specifically science fiction libraries, as types of special libraries, regarding science fiction in academic studies. In this context, five samples of science fiction libraries around the world are examined in terms of the date of founding, collections, and services provided. Afterward, Özgen Berkol Doğan Science Fiction Library, the only science fiction library in Turkey, is reviewed concerning its founding mission, projects, infrastructural conditions, service elements, and finally, its contribution to the field of science fiction.

Keywords: Special libraries; special topic libraries; science fiction; science fiction libraries; Özgen Berkol Doğan Science Fiction Library.

* Kütüphane Sorumlusu, Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi. E-posta: irem_unsal@hotmail.com
Library Manager, Özgen Berkol Doğan Science Fiction Library, Turkey.

Giriş

“Kütüphaneler, hizmet verdikleri kullanıcılarla var olan ve onlara verdikleri “kaliteli” hizmetlerle, varlıkları anlam kazanan eğitim ve kültür kurumlarıdır” (Yılmaz, 2002). İnsanın sınırsız öğrenme ve bilgi edinme isteğine karşılık ortaya çıkmış olan kütüphaneler (İnce, 1989, s. 1), kullanıcıları ulaşmak istedikleri bilgi ve belgeye götüren endirekt yoldur. Bilgi çağı olarak nitelendirilen günümüzde, bilimsel araştırmaların artması ve bunun sonucunda yaşanan teknolojik gelişmeler ile birlikte; dünyadaki bilgi kaynaklarının tümünün, sayılarında ve hacimlerinde gerçekleşen hızlı artış, bu kadar çok bilgi kaynağının arasından gerekli olan doğru bilgiye ulaşabilmeyi, doğruluğundan ve güncelliğinden emin olmayı ve bulunan bilgiyi saklamayı, çoğu zaman zor ve zaman alıcı kılmaktadır. Aranılan doğru bilgiye giden bu yolu kısaltma ve güncel bilgiye ulaşma isteği, özel konu kütüphanelerine duyulan ihtiyacı artırmıştır.

Bu çalışmanın amacı; özel konu kütüphanesi türleri içerisinde bilimkurgu kütüphanelerinin yerine ve işlevlerine değinerek, toplum kültürüne sağladıkları yararlarla ve toplum kültüründeki önemine dikkat çekmektir. Araştırma yapılırken, literatür taramasının yanı sıra betimleme yöntemi kullanılmıştır. Yurt dışından seçilen bilimkurgu kütüphaneleri hakkında veri toplanırken, e-posta aracılığı ile görüşme yapılmış ve kütüphanelerin web sayfalarında yer alan bilgilerden yararlanılmıştır. Türkiye’deki tek bilimkurgu kütüphanesi örneği olan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi ise, personeli olmam nedeniyle birebir incelenmiş, yapısal ve hizmet unsurları üzerinden ele alınarak, alana yaptığı katkılar ortaya konmuştur.

Özel Konu Kütüphaneleri

Tanım ve Tarihçe

Özel kütüphanelerin ortaya çıkışları konusunda, kütüphanecilik literatüründe kesin bilgilere ulaşmak zordur. Musiker’e (1970, s. 38-39) göre; özel konu kütüphanelerinin ilk ortaya çıkışları kütüphane tarihi kadar eskiye dayanmakta, Babil’deki ticaret ve hukuk konularını kapsayan kil tablet kütüphanesi bu türün en eski örnekleri arasında gösterilmektedir. Ancak, yaygın olarak ortaya çıkışları 20. yüzyılın başlarına dayanmaktadır. Bu tarihten önce, kütüphane tipolojisi içerisinde özel konu kütüphaneleri ayrı bir tür olarak düşünülmemiş, 1909 yılında Amerika Birleşik Devletleri’nde Special Library Association’ın kurulması ile modern anlamda özel kütüphaneler yaygınlaşmaya başlamıştır (İnce, 1989, s. 8-9).

20. yüzyılın ortalarına gelindiğinde özel kütüphane terimi; Türkçe’de “ihtisas kütüphaneleri”, İngilizcede “special library”, Fransızcada “bibliothèque spécialisée”, Almancada “spezialbibliothek” olarak mesleki sözlüklerdeki yerini almıştır (Lemaitre, Thompson ve Şenalp, 1959, s. 152-153). Literatürde özel kütüphaneler ve ihtisas kütüphaneleri olarak geçen bu kütüphaneler ayrıca; özel konu kütüphaneleri, özel araştırma kütüphaneleri ya da tematik kütüphaneler gibi farklı isimlerle de anılmakta ve bu isim çeşitliliği de üzerinde uzlaşılan bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır.

Çakın (1991) özel kütüphaneler ile ilgili yaşanan bu tanım zorluğundan şöyle bahseder:

“Konuyla ilgilenen herkesin özel kütüphaneyi kendi gördüğü şekilde algılamış olmasından ötürü, genelde benimsenmiş ortak bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Bunun en önemli nedenleri arasında bu kütüphanelerin birbirinden oldukça farklı

kuruluşlarda oluşturulmuş olmasının yanı sıra, bu kütüphanelerden beklentinin, kütüphanenin hizmetinde bulunduğu ana kuruluşun özellikleri çerçevesinde değişiklik gösterebilmesidir. Mesleki, ticari, ekonomik, kültürel, endüstriyel, bilimsel ve teknolojik amaçlı, kamu ve özel sektör kuruluşlarına hizmet vermekle yükümlü bulunan kütüphaneler birer özel kütüphane olduğu gibi, merkezi ve mahalli yönetimin çeşitli kademelerinde oluşturulmuş olan (literatürde "resmi daire kütüphaneleri" diye bilinen) kütüphaneler de özel kütüphane kavramı içinde düşünülmektedir" (s. 49).

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 1971, s. 145) yayınladığı bildiriye özel kütüphaneleri; bir dernek, devlet, araştırma kurumu (üniversite enstitüleri hariç) meslek birliği, müze, ticaret odası, sanayi kuruluşu vb. gibi bir kuruluşun altında kurulabilecek; derneklerinin büyük bir kısmının belirli bir alanda ya da doğa bilimleri, sosyal bilimler, tıp, ekonomi, mühendislik, hukuk, tarih gibi bir konuda olabilen kütüphane türü olarak tanımlamaktadır.

Özerdim (1967) ise özel konu kütüphanelerini şu şekilde tanımlamıştır:

"Bir bilim ya da bilgi dalında genişleyerek kitap toplayan, özel bir konuda derinleşen ve resmî ya da özel kuruluşlara bağlı olabilirler. Ayrıca, bir devlet dairesinin kütüphanesi; bir bilim kurumunun ya da derneğin kütüphanesi (Türk Tarih Kurumu, Türk Dil Kurumu, Türk Hukuk Kurumu gibi), özel kişilerin evlerinde kurdukları kütüphaneler de bu kütüphaneler arasındadır" (s. 22).

Günümüzde özel konu kütüphanelerinin; tıp fakülteleri, bankalar, sigorta şirketleri, ticari kurumlar, mühendislik ve yapı şirketleri, hukuk fakülteleri, dinî kuruluşlar, müzeler, gazeteler, bilim dernekleri, kültür ve sanat kurumları gibi birçok farklı kurum tarafından oluşturulmuş oldukları görülmektedir (Diriarın, 2013, s. 54). Özel konu kütüphaneleri, bağlı oldukları kuruluşun ilgilendiği ya da etkinlik gösterdiği konu alanlarına, bu alanlardaki çalışmalara, kullanıcıların istek ve gereksinimlerine yönelik bilgi kaynaklarını içerdiğinden dolayı (Gökkurt, 1991, s.12), hizmet ettikleri konu alanları da çeşitlenmektedir.

Özel Konu Kütüphanesi Türleri İçerisinde Bilimkurgu Kütüphanelerinin Yeri

Yukarıda verilen tanımlardan yola çıkarak, özel konu kütüphanelerini diğer kütüphane türlerinden ayıran en önemli özelliğin; hizmet verdikleri konu alanının, belirli bir veya birbiriyle bağlantılı birkaç konuda özelleşmesi olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ele alındığında, bilimkurgu kütüphaneleri de kütüphane türleri içerisinde, bir özel konu kütüphanesi türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tarihsel gelişimine bakıldığında, bilimkurguya olan merakın giderek artması sonucu, ilk defa 1970'li yıllarda ortaya çıkan bilimkurgu kütüphaneleri (Lerner, 1973, s. 3); altında yapılandırıldıkları organizasyonlar değişmekle birlikte, dernekleri genel olarak birbiriyle ilişkili "bilimkurgu, fantastik ve korku" disiplin alanları etrafında toplanmış bilgi kaynaklarını içerir. Temel amaçları ise diğer özel konu kütüphanelerinde de olduğu gibi, bu disiplin alanlarında araştırma yapan kullanıcılara bilgi hizmeti vermektir.

Genel olarak "kütüphanelerin sahip olduğu rol; toplumsal kültürü oluşturan unsurları bir araya toplayarak onları yine toplumun kullanımına hazır hale getirmektir" (Oğuz, 2010, s. 54). Bu noktada özel konu kütüphanelerinin önemli bir özellikleri vardır: Bu kütüphaneler, toplum

kültüründe kendisine henüz yeni yer edinmeye başlamış konularda da karşımıza çıkabilirler (Ünsal, 2016, s. 652). Özellikle son yıllarda bilimin ve teknolojinin ilerlemesi ile birlikte, bilimkurgu gibi; toplum tarafından gördüğü ilgi giderek artan, ancak hala gelişmekte olan bir konuyu ele alarak; bu konudaki bilgileri toplamak, düzenlemek ve erişilebilir olmasını sağlamak, bu konuda kurulan bir özel konu kütüphanesi sayesinde gerçekleştirilebilir.

Bilimkurgunun Modern Bilimle Olan İlişkisi

Bilimkurgu Nedir?

Bilimkurgu terimi için çeşitli tanımlar mevcuttur. Türk Dil Kurumunun hazırladığı sözlüğe göre bilimkurgu; “çağdaş bilim verileriyle düş gücünden oluşan film, kitap vb.” olarak tanımlanmıştır (Bilim kurgu, t.y.). Zıllıoğlu'nun (1986) yaptığı, en çok kabul gören bir diğer tanıma göre ise bilimkurgu; “açık ya da örtülü şekilde gelecekte olabilecek, bulunabilecek, yaşanabilecek olanın simgesel iletisidir.”

Bilimkurgu Bilime Nasıl Katkı Sağlar?

Günümüzde bilimkurgu kitapları ve filmleri bireylerin oldukça ilgisini çekmekte, meraklıları her geçen gün artmaktadır. Bilimkurgu; içinde taşıdığı bilim ve teknoloji ile ilgili kavramlar sayesinde, bireyin zihninde olumlu ya da olumsuz bir kalıp içerisine konularak hayallerinin biçimlenmesine, hayal gücünü geliştirerek bireylerin daha fazla hayal kurmasına olanak sağlamaktadır. Bu biçimlenme içerisinde bilimin popülerleşmesi önemli bir yer tutmaktadır. Bilimin popülerleşmesi, “bilimsel bilgi üretimi ile meşgul olmayan veya bilimin hayatlarında temel bir yer kaplamadığı insanlar (birinci önceliği bilimle ilgilenmek olmayan halk) arasında; bilimsel bilgiyi, gerçekleri ve yöntemleri yayan bütün etkinlikler” olarak geniş bir çerçevede ele alınabilir. Popülerleşme, pek çok bilim iletişimcisine göre, bilimsel bilgiyi yapmanın ve paylaşmanın bir parçası olarak kabul edilmektedir (Orçan, 2013, s. 11).

Halkın bilimi kavraması amacıyla kullanılan, bilimin popülerleşmesi kavramına en çok katkı sağlayan olgulardan birisi bilimkurgudur. Bu nedenle bilimkurgu türünün, bilimsel gelişmeler bakımından ileri durumda olan ülkelerde görülmesine şaşırılmamak lazımdır. Bilimkurgu türünün tarihi gelişimini incelediğimizde, ilk olarak Avrupa'da ortaya çıktığını ancak sonrasında bu türde öncülüğü Amerika Birleşik Devletleri'nin aldığını görürüz. Şunu rahatlıkla söylemek mümkündür ki: Bilimkurgu türünün bir ülkede gelişmesi, sadece edebî türün gelişimiyle alakalı bir durum değildir; bilimkurgu türü bir özgüvene ihtiyaç duymaktadır, bu özgüven “bilim” özgüvenidir. (Aydemir, 2011, s. 68)

Bilimkurgu türünün bilim yapmaya zemin hazırladığına dair en güzel örneklerden birisi; Neil Armstrong'un (1969) Ay'a ayak basmasından 104 yıl önce, Jules Verne'in bilimkurgu türünde yazdığı “Ay'a Yolculuk” kitabıdır. Kitap 1865 yılında yazılırken, uzaya ilk gönderilen roket olan Sputnik ise 1957 yılında fırlatılmıştır (Sandbrook, 2019). Dünyanın bilimkurgusu olan Ay'a yolculuk fikri, yıllar sonra gerçek bilime dönüştürülmüştür. Verne kitabında; fırlatma rampası, yakıt tüpünün ayrılması, Ay'a inişi gibi bilgileri bilimsel bir şekilde hayal etmiş ve aktarmıştır.

Yurt Dışındaki Bilimkurgu Kütüphanesi Örnekleri

Bilimkurgu çalışmalarının hem akademik bir disiplin haline gelmesi hem de insanlar arasında popülerleşmesi sebebiyle, yurt dışında birçok bilimkurgu kütüphanesi, müzesi ve arşivi kurulmuş, genel kütüphanelerde bilimkurgu özel bölümleri oluşturulmuştur. Bu kurumların temel amaçları arasında, bilimkurgu alanındaki tarihi değeri olan bilgi kaynaklarını ve bu türde yayımlanmış tüm eserleri toplamak ve ilgili konu alanına ulaşmak isteyen kullanıcıların hizmetine sunmak gelir.

Yurt dışındaki bilimkurgu kütüphanesi örneklerine bakıldığında, çoğunlukla genel kütüphanelerin altında özel koleksiyonlar olarak yapılandırıldıkları; buna rağmen, altında yapılandırıldıkları kütüphanelerden bağımsız politikalar geliştirdikleri ve ayrı bir kütüphane gibi hizmet verdikleri de görülmektedir. Bunun yanı sıra, bilimkurgu müzesi olarak kurulan kurumlar da bünyesinde kütüphane kaynaklarının yer aldığı dermeler oluşturarak, müze kütüphanesi olarak da bilgi hizmeti vermektedir.

Yurt dışında kurulan bilimkurgu kütüphanelerinden seçilen 5 örneği; kuruluş tarihçesi, derme ve hizmet unsurları açısından inceleyecek olursak:

En eski bilimkurgu kütüphanesi örneklerinden birisi; bilimkurgu yazarı Judith Merril'in bağışlarıyla, 1970 yılında Toronto Halk Kütüphanesi'nde kurulan Merril Bilimkurgu, Spekülatif Kurgu ve Fantazi Koleksiyonu'dur (The Merril Collection of Science Fiction, Speculation and Fantasy). Kütüphane dermesinde; kitap, el yazmaları, yazışmalar, nadir eserler de dâhil olmak üzere 80.000'in üzerinde basılı ve dijital kaynak bulunmaktadır. Kütüphanede; alanla ilgili paneller, imza günü, sergi gibi çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Akademik araştırmacıların ve ilgili okuyucuların kullanımına açık olan kütüphanede ödünç verme sistemi bulunmamaktadır ("Merril Collection of Science Fiction, Speculation and Fantasy", t.y.).

Fransız ansiklopedist Pierre Versins'in 1976 yılında İsviçre'nin Yverdon-les-Bains şehrinde kurduğu, Başka Diyarın Evi Bilimkurgu ve Ütopya Müzesi (La Maison d'Ailleurs Musée de la Science-Fiction et de l'utopie) aynı zamanda bir bilimkurgu müze kütüphanesi olma özelliği taşımaktadır. Dermesinde; bilimkurgu ve ütopya alanında olmak üzere, 70.000'nin üstünde kitap, dergi, ansiklopedi, makale, çizgi roman, el yazması ve gazete gibi bilgi kaynakları bulunmaktadır. ("Maison d'Ailleurs, t.y.). Müze, zaman zaman alanında kurulan sergilere de ev sahipliği yapmaktadır. Bazı bölümleri halka açık olarak hizmet veren müzenin, bazı bölümleri ise yalnızca belirli araştırmacılara açıktır ("Maison d'Ailleurs Musée de la Science-Fiction et de l'utopie", t.y.).

1987 yılında Almanya Wetzlar'da, fizik öğretmeni Thomas Le Blanc tarafından Wetzlar Fantastik Kütüphanesi (Phantastische Bibliothek Wetzlar) kurulmuştur. Kütüphane dermesinde; bilimkurgu, spekülatif kurgu, fantastik, ütopya, korku, masal, destan, seyahat ve macera edebiyatı alanlarında, 300.000'den fazla basılı kaynak bulunmaktadır (Bonacker, 2020). Kütüphane, bu özelliğiyle dünyanın en geniş halka açık fantastik edebiyat koleksiyonuna sahip kütüphanesidir. Zamanla büyüyen kütüphane, 2006 yılından itibaren Avrupa Birliği Fonu tarafından desteklenmeye başlamıştır. Kütüphanede sempozyum, konferans ve seminer gibi pek çok etkinlik düzenlenmektedir. Kitap ödünç verme hizmeti de bulunan kütüphaneden ödünç kitap alabilmek için, kütüphaneye ücretsiz olarak üye olmak gerekmektedir ("Phantastische Bibliothek Wetzlar", t.y.).

1995 yılında Eastern New Mexico Üniversitesinde, aynı üniversitede akademisyenlik yapmış olan, Hugo ve Nebula Ödüllü bilimkurgu yazarı Jack Williamson adına, Jack Williamson Bilimkurgu Kütüphanesi (Jack Williamson Science Fiction Library) kurulmuştur. Dermesinde; kitap, dergi, el yazması, fotoğraf ve yazışmalardan oluşan 30.000'den fazla basılı kaynak mevcuttur. Halka açık olarak hizmet vermekte olan kütüphanenin ödünç verme sistemi de bulunmaktadır (“Jack Williamson Science Fiction Library”, t.y.).

Yurt dışından son örnek olarak, 2011 yılında Helmuth W. Mommers tarafından Viyana’da kurulan Fantastik Ev’i (Villa Fantastica) inceleyebiliriz. Aynı zamanda bir bilimkurgu yazarı olan kütüphanenin kurucusu Mommers, kütüphaneyi kurmasından dolayı Alman Fantazi Ödülü ve Kurd Lasswitz Ödülü’nü almaya hak kazanmıştır. Kütüphane dermesinde; bilimkurgu, fantastik ve korku edebiyatı alanlarında olmak üzere; kitap, dergi, DVD ve sesli kitap gibi 50.000’nin üzerinde görsel-işitsel materyal bulunmaktadır. (Mommers, 2020). Kütüphane kullanımı ve kütüphanede düzenlenen söyleşi, okuma günleri gibi etkinliklere katılım herkese açıktır. Bunun yanı sıra, ücretsiz üye olunabilen kütüphanenin ödünç verme hizmeti de vardır (“Villa Fantastica”, t.y.).

Yurt dışında kurulan bilimkurgu kütüphanesi örneklerini çoğaltmak mümkündür. Ancak yukarıda incelenen 5 bilimkurgu kütüphanesi örneği, diğer bilimkurgu kütüphaneleri açısından da benzerlikler içermekte, tamamında değişmeyen bazı ortak noktalar olduğu görülmektedir. Kütüphanelerin tümü; özel konu kütüphanesi tanımında da olduğu gibi, temel olan bir konu alanı (bilimkurgu) ve onunla bağlantılı olan birkaç konu alanı (ütopya, fantastik, korku edebiyatı vb.) etrafında kurulmuştur. Altında yapılandırıldıkları kuruluşlar, hizmet unsurları gibi kütüphane politikaları değişse de tümünün birincil amacı; bilimkurgu alanındaki bütün bilgi kaynaklarını toplamak ve bu alanda araştırma yapan ilgili kullanıcıların hizmetine sunmaktır. Bunun yanı sıra tüm bilimkurgu kütüphaneleri; çeşitli etkinlikler düzenleyerek, bilimkurgu türüne dikkat çekmeyi, ilgilileri bir araya getirerek fikir alışverişi yapabilecekleri ortam sağlamayı ve bilimkurgu türünü yaygınlaştırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’deki Tek Bilimkurgu Kütüphanesi Örneği: Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi

Yurt dışında birçok örneği olmasına rağmen, Türkiye’de bilimkurgu alanında sadece bir özel konu kütüphanesi bulunmaktadır. “Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi, 2007 yılında aramızdan ayrılan bilim insanı Özgen Berkol Doğan’ın anısını yaşatmak üzere” (Özgen Doğan Berkol Bilimkurgu Kütüphanesi: Hakkımızda, t.y.), Özgen Berkol Doğan Eğitim, Kültür ve Dayanışma Derneği’ne bağlı olarak; ailesi, dostları ve bu fikri anlamlı bulan bir avuç insan tarafından 2012 yılında, Kadıköy/İstanbul’da kurulmuştur.

Özgen Berkol Doğan, bir bilim insanı olmasının yanı sıra; otobiyografik öğeler taşıyan, taslak halinde kalmış bir bilimkurgu romanı ve bu alanda yayınlanmış üç çeviri kitabı olan bir bilimkurgu meraklısıydı (“Özgen Berkol Doğan Hayatı”, t.y.). Doğan’ın bu merakı ve bilimkurgu türünün hayal gücünü geliştirmeye, eleştirel düşünmeye ve bilim yapmaya katkı sağladığına dair olan inanç, kütüphanenin bilimkurgu alanında kurulmasının temelini oluşturmaktadır. “Kütüphanenin birincil amacı; bilimkurgu, fantastik ve korku edebiyatı alanlarında Türkiye’de yayınlanmış eserlerin tümünü ve mümkün olduğunca diğer dillerdeki

eserleri edinerek, bu alandaki eserlere ulaşmak isteyen” (Özgen Doğan Berkol Bilimkurgu Kütüphanesi: Hakkımızda, t.y.) kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılamaktır.

İlk kurulduğu yıllarda tarihi bir binanın yalnızca bir katında hizmet veren kütüphane; zamanla dermesinin hızla büyümesi ve hizmet alanındaki kullanıcıların artması nedeniyle, 2017 yılında mevcut hizmet vermekte olduğu 165 metrekarelik, 110 yıllık bir tarihi köşke taşınmıştır. Binanın üç katında; açık raf sisteminde hizmete sunulan bilgi kaynakları, etkinlik ve çalışma odaları bulunurken, bir katında ise kapalı raf sisteminde arşivlenen bilgi kaynakları bulunmaktadır. Ayrıca kullanıcıların kullanımına açık olan bir bahçesi de mevcuttur.

Kütüphane dermesi; kütüphanenin kapsadığı konu alanı, politikaları ve kullanıcı ihtiyaçlarına göre oluşturulmuştur. Hala gelişmekte olan kütüphanede kataloglanmış; başta bilimkurgu, fantastik edebiyat ve korku edebiyatı olmak üzere, genel edebiyat, sosyal bilimler ve fen bilimleri alanlarından 12.000 kadar basılı kaynak bulunmaktadır. Bilimkurgu ve fantastik edebiyat dışında, dermeye her konu alanından eser dâhil edilmesi ile birlikte, belirli bir konu alanındaki kullanıcıları, diğer ilgi alanlarındaki kullanıcılarla bir araya getirmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda dermede yalnızca Türkçe değil; Korece, Rusça, Arapça, Azerice, Sırpça, Yunanca, Ermenice, Özbekçe, Latince, Sanskritçe, Japonca, Hemşince, Çince gibi 37 farklı dilde kaynak bulunmaktadır. Latin alfabesi harfleri ile yazılmamış olan eserler; otomasyon programına hem orijinal alfabesi ile hem de çevirileri ile kaydedilmektedir.

Geçmişten günümüze Türk Edebiyatı’nda yer almış önemli kişilerin kitaplarının bir kısmını kütüphaneye bağışlamaları yoluyla, dermeye imzalı ve çok değerli referans kitaplar da kazandırılmıştır. Bu bağlamda zenginleşen kütüphanede; yazar ve gazeteci Fikret Adil’e ait, Türk Edebiyatı’nın birçok önemli yazar ve şairi tarafından imzalanmış kitap, mektup ve diğer yazışmalar “Fikret Adil Koleksiyonu” bölümünde sergilenmektedir.

Kütüphane, Pazartesi günleri hariç haftanın her günü hizmet vermektedir. Kütüphane kullanımı ve etkinliklere katılım herkese açık ve ücretsiz olsa da, kitap ödünç almak için kütüphaneye üye olmak gerekmektedir (Özgen Doğan Berkol Bilimkurgu Kütüphanesi: Hakkımızda, t.y.). Dermedeki referans kitaplar ve süreli yayınlar hariç bütün eserler ödünç alınabilmektedir.

Yurt dışındaki bilimkurgu kütüphanesi örneklerinde de görüldüğü gibi, açıldığı ilk dönemden bu yana kütüphanede çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir. Bu etkinliklerle; herkesin bilgiye ulaşmasını ve kitaplarla buluşmasını sağlamak, okuma alışkanlığı kazandırmak, kitaplarla kurulan ilişkinin pasif bir ilişki olduğu önyargısını kırmak, katılımcı bir okuyucu kitlesi yaratmak, kütüphane kullanımını artırmak ve farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır.

Ekim ve Mayıs ayları arasında, her hafta “Perşembe Söyleşileri” başlığı ile devam eden etkinlikler; bilimkurgu, fantastik edebiyat, genel edebiyat, fizik, bilim, teknoloji gibi konularda; alanında uzman akademisyen, yazar ve ilgili araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmektedir. Her ayın son Perşembe günü ise, bilimkurgu filmi gösterimleri ve gösterilen film üzerine gerçekleştirilen söyleşilere ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra, kütüphanede; “Pazar Sohbetleri” başlığıyla çeşitli konular üzerine forumlar gerçekleştirilmekte; korku filmi gösterimleri, müzik ve sinema söyleşileri yapılmakta, zaman zaman imza günleri, atölye çalışmaları ve fotoğraf-resim sergileri düzenlenmektedir. Kütüphane kullanımını artıran bütün bu etkinlikler, aynı zamanda video kaydına da alınmaktadır. Sonrasında çevrimiçi platformlarda da paylaşılan bu

videolar, etkinliğe katılamayan araştırmacıların hizmetine sunulmakta ve gelecek için önemli bir arşiv niteliği taşımaktadır.

Günümüzde sosyal medya kullanımının artması ile birlikte; YouTube, Facebook, Twitter ve Instagram gibi sosyal medya mecralarında kütüphane adına hesaplar oluşturulmuştur. Tüm sosyal medya sayfaları aktif olarak kullanılmakta, bu vesileyle hem bilimkurgu türüne dikkat çekilmekte hem de kütüphanenin tanınırlığı artırılarak, daha fazla ilgili kişiye ulaşılabilmektedir. Aynı zamanda, interaktif iletişime olanak sağlayan sosyal medya sayfaları sayesinde, ilgili kullanıcılar da kütüphaneye daha kolay ulaşabilmekte; soru, görüş ve önerilerini iletebilmektedir.

Çelik (2007, s.60) yaptığı bir çalışmada; özel konu kütüphanelerinin, yapıları gereği diğer kütüphanelerden daha farklı ve özel bir kullanıcı grubuna sahip olduğunu belirtmiştir. Özel konu kütüphanelerinin, genelde sınırlı sayıda olmalarına rağmen, çok sık ziyaret eden kullanıcı grupları vardır. Özel bir veya birkaç konuda hizmet verdikleri için, o konuda araştırma yapan araştırmacıların ya da bilgi edinmek isteyen okuyucuların ilk geldikleri kütüphanelerdir. Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi'nin hizmet alanındaki kullanıcı ve araştırmacı profili için de bu durum geçerlidir. Kütüphane, hizmet verdiği konu alanında bilgi almak isteyen kişilerin ilk geldiği yer olarak öne çıkmaktadır. Gelen kullanıcılar, nicelikten çok niteliğe önem verilen dermede, genellikle aradıkları kaynağa ulaşabilmektedir. Herkesin kullanımına açık olan kütüphaneden; üye olarak kitap ödünç alan, kaynaklardan kütüphanede yararlanmak isteyen ve etkinliklere katılmak için gelen kullanıcıların sayısı her geçen gün artmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Son yıllarda bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler ile birlikte, bilgi kaynaklarının tümünde sayısal ve hacimsel bir artış yaşanmıştır. Bu hızlı artış; bilginin aranması, bulunması, bulunan bilginin doğruluğu, güncelliği ve saklanması gibi sorunları ortaya çıkarmıştır. Harcanan bütün bu çaba ve zamanı azaltmak, kaynak israfını önlemek; aranan bilgiye giderken kullanılan yolu kısalttığı için, kütüphane türleri içerisinde özel konu kütüphanelerinin görevi haline gelmiştir.

Tarihsel gelişiminde, diğer kütüphane türleri kadar dikkat çekmeyen özel konu kütüphaneleri, aslında en eski ve yaygın kütüphane türleri arasındadır. İlk örnekleri ticaret ve hukuk konularında görülen özel konu kütüphaneleri, günümüzde çeşitli konu başlıkları altında karşımıza çıkmaktadır. Ancak hala, toplum kültüründe kendisine fazlasıyla yer edinmiş konuların yanı sıra, özel uzmanlık alanlarına duyulan toplumsal ilgi ve araştırmaların artmasına katkı sağlamak amacıyla, farklı konu alanlarında özel konu kütüphanelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ülkemiz özelinde ele alacak olursak, bu alanlardan birisi bilimkurgu türüdür.

Yukarıda incelenen örneklerde de görüldüğü gibi, bilimkurgu türünün ve buna bağlı olarak bilimkurgu kütüphanelerinin toplumsal kültürdeki rolü yadsınamayacak kadar büyüktür. Bilimkurgu alanı, her geçen gün popüler kültürde varlığını artırmaktadır. Örneğin; Star Wars (Yıldız Savaşları), Interstellar (Yıldızlararası), The Martian (Marşlı) gibi bilimkurgu kitap ve filmleri büyük kitleler tarafından takip edilmekte, yayımlandıktan günler sonra bile gündemden düşmeyip; yaşı, cinsiyeti, statüsü ne olursa olsun birçok kişinin ilgisini çekmektedir.

Popüler kültürün yanı sıra, bilim ve teknolojiye yaşanan gelişmeler de bilimkurguya duyulan merakı artırmaktadır. Bilimkurguda sunulan; gelecekte insan türünün ve evrenin durumu üzerine hipotezler, zihin kontrolü, genetik mühendisliği, uzay teknolojileri ve uzay

yolculuğu, gelecekteki politik ve sosyal sistemler okura mümkün görünmektedir. Bilimkurgu, insanlar arasında hızla artan bu popüleritesi nedeniyle (Brown ve Tomlinson, 1999, s.120) bilimkurgu kütüphanelerine duyulan ilgiyi de aynı oranda artırmaktadır.

Bu bağlamda, bilimkurgu kütüphanelerinin Türkiye’deki tek örneği olan Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi’nin üstlendiği görev büyüktür. Kütüphane, kurulduğu günden bu yana hızla gelişen koleksiyonu ve gün geçtikçe artan kullanıcı sayısı ile, vermiş olduğu hizmetleri genişletmektedir. Böylelikle, yazılı ve görsel basında da adından sıkça söz ettiren kütüphane gelecek için çok büyük bir potansiyel taşımakta (Özgen Doğan Berkol Bilimkurgu Kütüphanesi: Haber, 2019), bu yönüyle; hem bilimkurgu türüne hem de kütüphanelere dikkat çekmektedir.

“Kütüphanelerin kültürün toplumsallaşması sürecindeki rolü, insan tarafından üretilen maddi ve manevi ürünlerin toplumla paylaşılması ve gelecek nesillere aktarılması sürecine aracılık etmesiyle ortaya çıkmaktadır. İnsanın ürettiği bilgiyi topluma sunarak, kültürün ortak duyuş ve düşünüş yaratma, toplumsallaştırma işlevini yerine getirmesine yardım etmektedir” (Yılmaz, 2009, s. 62, 70). Yurt dışındaki bilimkurgu kütüphanesi örneklerinde olduğu gibi, Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi’nin de kültürün toplumsallaşması sürecindeki rolü büyüktür. Kütüphane; hizmet verdiği konuya göre seçilerek hazırlanmış özel dermesi ile özellikle bahsi geçen alanda bulunması ya da ulaşılması zor olan kaynakları, kullanıcıların hizmetine sunarak ve düzenlediği etkinliklerle bu alanda bilgi hizmeti almak isteyenlere ev sahipliği yaparak, toplumun bilgiye ulaşma ihtiyacını karşılamaktadır. Aynı konuya ilgi duyan ve bu alanda araştırma yapan kişilerin bir araya gelmesiyle oluşan bilgi ve birikim alışverişi, kişilerin bireysel bilgi kazanımlarına yol açmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal bilgi birikimini de artırmaktadır. Bu bilgi birikiminin artmasına olanak sağlayan kütüphanede hayat bulacak projeler, hem kütüphanenin geleceği hem de ülkemiz için olumlu bir yaklaşım olacaktır.

Kaynakça

- Aydemir, A. (2011). *Gülten Dayıoğlu'nun romanlarının çocuk ve gençlik edebiyatı ve fantastik bilim kurgu türü bakımından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum). Erişim adresi: <http://genclikbirikimi.org/search/node/abdullatif%20aydemir>
- Bilim kurgu. (t.y.). Türk Dil Kurumu güncel Türkçe sözlük içinde. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/?kelime=bilim%20kurgu>
- Bonacker, M. (2020, 5 Mayıs). Information regarding the Phantastische Bibliothek [E-posta]. Erişim adresi: <https://outlook.live.com/mail/0/inbox>
- Brown, C. L. ve Tomlinson, C. M. (1999). *Essentials of children literature*. New York: A Viacom Company.
- Çakın, İ. (1991). Özel kütüphaneler: Tanım boşluğu. *Türk Kütüphaneciliği*, 5, 49-55. Erişim adresi: <http://www.tk.org.tr/index.php/TK/article/view/1230/1224>
- Çelik, K. (2007). İhtisas Kütüphaneleri ve Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi. E. S. Oğuz (Yay. Haz.). *43. Kütüphane Haftası VEKAM İhtisas Kütüphaneleri Paneli: 29 Mart 2007 Bildiriler* içinde (s. 59-66). Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
- Diriarın, H. (2013). *İstanbul'daki araştırma kütüphanelerinde elektronik bilgi hizmetleri: İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi örneği*. (Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://www.bbytezarzivi.hacettepe.edu.tr/jspui/handle/2062/376>
- Gökkurt, Ö. (1991). *Özel kütüphanelerde kullanıcı analizi sorunu*. (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=biL2P3cCsPgUNjVdV2BsGNdLt5tZ9vDvHROGd2YRyxJI2KUBuVaOnFff1FTosNCg>
- İnce, N. (1989). *Özel kütüphanelerde kullanıcı eğitimi*. (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=kIrIdtdJ31bRgjb6fHvMUeIp2OHhTDUfKgKP9EUTDS-IcM-Cxtn6zOblQcLGPeaa>
- Jack Williamson Science Fiction Library. (t.y.). Special Collections. Erişim adresi: <https://enmu.libguides.com/c.php?g=816238&p=5825595>
- Lemaitre, H., Thompson, A. ve Şenalp, L. (1959). *Dört dilde kütüphanecilik terimleri sözlüğü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Lerner, F. (1973). The science fiction library. *Special Libraries*, 64(1), 3-6. Erişim adresi: http://scholarworks.sjsu.edu/sla_sl_1973/1
- Maison d'Ailleurs. (t.y.). Wikipedi içinde. Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/Maison_d%27Ailleurs
- Maison d'Ailleurs Musée de la Science-Fiction et de l'utopie. (t.y.). Collections. Erişim adresi: <http://www.ailleurs.ch/>
- Merril Collection of Science Fiction, Speculation and Fantasy. (t.y.). Erişim adresi: <https://www.torontopubliclibrary.ca/merril/>
- Mommers, H. W. (2020, 8 Mayıs). Information regarding the Villa Fantastica [E-posta]. Erişim adresi: <https://outlook.live.com/mail/0/inbox>
- Musiker, R. (1970). *Special libraries: a general survey: With particular reference to South Africa*. Metuchen: The Scarecrow Press.
- Orçan, A. (2013) *Çizgi-roman tekniği ile geliştirilen bilim-kurgu hikayelerinin öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin ve fiziğe ilişkin tutumlarının gelişimine etkisi*. (Yüksek lisans tezi) Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=1zw6GvYMe-q3Hf6HR-3USyZvZrmEvB6WSZPqLC7L6lDuU8hmikHDQNS5OSVMFWL>

- Oğuz, E. S. (2010). *Türkiye’de kültür politikaları ve kütüphaneler: 1923-1980*. (Doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi:
<http://bbytezarivi.hacettepe.edu.tr/jspui/bitstream/2062/213/1/695.pdf>
- Özerdim, S. N. (1967). *Bilgi kaynakları ve arşivcilik*. (Yayımlanmamış ders notları). Ankara Üniversitesi Basın Yayın Yüksek Okulu.
- Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi: Haber. (2019). Erişim adresi:
<https://ozgenberkoldogan.com/hurriyet-gazetesindeki-haberimiz/>
- Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi: Hakkımızda. (t.y.). Erişim adresi: Özgen Berkol Doğan Hayatı. (t.y.). Erişim adresi: <https://ozgenberkoldogan.com/ozgen-berkol-dogan/hayati>
- Özgen Berkol Doğan: Hayatı. (t.y.). Erişim adresi: <https://ozgenberkoldogan.com/ozgen-berkol-dogan/hayati>
- Phantastische Bibliothek Wetzlar. (t.y.). Über uns. Erişim adresi: <https://www.phantastik.eu/ueber-uns.html>
- Sandbrook, D. (2019). The Space Race: how Cold War tensions put a rocket under the quest for the Moon. Erişim adresi: <https://www.sciencefocus.com/space/the-space-race-how-cold-war-tensions-put-a-rocket-under-the-quest-for-the-moon/>
- UNESCO. (1971). *Records of the General Conference, 16th session, Paris, 12 October to 14 November 1970, v. 1: Resolutions*. Paris: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. Erişim adresi: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000114046>
- Ünsal, İ. (2016). Tematik kütüphane yaklaşımları: Özgen Berkol Doğan Bilimkurgu Kütüphanesi örneği. B. Yılmaz, T. Çakmak ve Ş. Eroğlu (Yay. Haz.). *Belediyelerin kütüphane ve arşiv hizmetleri uluslararası sempozyumu 12-14 Mayıs 2016* (s. 644-658) içinde. Bursa: Nilüfer Belediyesi.
- Villa Fantastica. (t.y.). Erişim adresi: <https://www.villafantastica.com/die-bibliothek/>
- Yılmaz, B. (2009). *Türkiye’de kültür politikası ve kütüphane*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi.
- Yılmaz, E. (2002, Ekim). *Kütüphanelerimiz ve halkla ilişkiler* [Öz]. I. ÜNAK Genel Konferansında sunulan bildiri, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun. Erişim adresi:
<http://kaynak.unak.org.tr/bildiri/unak02/u02-15.pdf>
- Zıllıoğlu, Z. M. (1986). Sinematografik bilim-kurgu yayınlarının çocukların dünya görüşünün oluşumu üzerindeki etkiler. *Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Dergisi*, 45.